

Рівненський державний гуманітарний університет

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 5

Рівне – 2015

ББК 88

П 86

УДК 316.627:159.9

Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. - Випуск 5 - Рівне: РДГУ, 2015 – 157 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна - кандидат педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г. С. Костюка

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Юрченко Вікторія Миколаївна – доктор психологічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія»;

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної) Рівненського державного гуманітарного університету;

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету (**відповідальний секретар**);

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 26 листопада 2015 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію **Серія КВ №18713-7513Р**

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет. e-mail: pavelkiv_rv@ukr.net

работы, система научно обоснованного анализа результатов деятельности, система управления и психологическая составляющая). Акцентируется внимание на особенностях научно-методического обеспечения воспитательного процесса в высшей школе, которое выступает центральным звеном системы воспитания высшего профессионального образования. Проинтерпретировано термин «научно-методическое обеспечение» и его важнейшие компоненты.

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, научно-методическое обеспечение, система воспитания высшего профессионального образования; дидактическая система, система научно обоснованного анализа результатов деятельности; система управления, психологическая составляющая.

Summary. The article analyzes the notion «fostering awareness in the system of higher professional education» and its aspects (the didactic aspect, the system of fostering professional awareness, the system of scientific analysis of an activity, the system of management, the psychological aspect). The author focuses on the research and methodological basis of fostering professional awareness at higher educational institutions; they are regarded as the main determinants of fostering awareness in the system of higher professional education. The author suggests an interpretation of the term «research and methodology basis» and its main components.

Key words: teaching and fostering professional awareness, research and methodology basis, fostering awareness in the system of higher professional education, didactic system, system of scientific analysis of an activity, system of management, psychological aspect.

УДК 159.923 – 055.2

Д.О. САВЕНКО

АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ МАТЕРИНСТВА У НАУКОВО-ПРИКЛАДНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

З урахуванням сучасних наукових досліджень психології материнство вивчається в аспекті задоволеності жінкою своєю материнською роллю, особистісною та гендерною ідентифікацією. На формування материнства впливає велика кількість факторів.

Ключові слова: материнство, сім'я, стосунки, феномен прихильності матері до дитини.

Постановка проблеми. Материнство - складний феномен, якому властиві фізіологічні механізми, еволюційна історія, загальнокультурні та індивідуальні особливості. В наші дні материнство займає вже не найперше місце в ієрархії цінностей жінки, як колись [4, с. 13].

Психологія материнства на початку ХХІ століття досягла піку своєї актуальності. Необхідність вивчення психології материнства і підготовки фахівців у цій галузі обумовлена бурхливим розвитком такої галузі психологічної практики, як психологічна допомога матері і дитині. Вторгнення процесів усвідомлення в область інтимних відносин матері з дитиною, спочатку регульованих філогенетично ранніми неусвідомлюваними механізмами, вимагає ретельної наукової рефлексії як самих цих взаємин, так і способів втручання в них з метою діагностики, психологічної корекції та профілактики [5, с. 7].

В сучасній психології особистості і психотерапевтично орієнтованих напрямках материнство вивчається в аспекті задоволеності жінкою своєю материнською роллю, особистісною та гендерною ідентифікацією (П.М. Шерешевський і Л.Дж. Яров, Г.Богейн і Б.Хегекул, М.Дж. В.Б.Міллер та інші). У всіх цих випадках виділяються окремі сторони материнства або окремі його функції [5, с.25].

Д. Рафаель-Леф звертає увагу на те, що дівчинка ніколи не стане гарною матір'ю, якщо не буде любити своєї майбутньої дитини ще з дитинства. Як відзначають Г.Г. Філіппова, М.Ю. Колпакова, А.І. Захаров, В.І. Брутман, А.А. Сєверний, О.Н. Єніколопов, вирішальними

у формуванні "доброї матері" є довірливі відносини з власною матір'ю та сімейна модель материнства [4, с. 13].

О.П. Проскурняк поставила за мету розкрити основні чинники психологічної готовності до материнства. До найвагоміших чинників належать: сім'я батьків і стосунки з власною матір'ю. Повноцінне материнство передбачає збереження любові та прихильності до дитини батька. Абсолютне переключення на дитину обезцінює не тільки союз чоловіка та дружини, але і шкодить самому материнству.

За даними В.І. Брутмана, М.Г. Панкратової, С.Н. Єніколопова тільки в одній третій випадків жінки характеризували стосунки в батьківській сім'ї як позитивні. Вкрай негативний вплив на формування рольових основ особистості дівчинки, а згодом - на якість її майбутнього материнства, має низький матеріальний стан та культурний рівень сім'ї [4, с. 13].

В. І. Лосєва та А.А. Лук'янов наводять такі типові установки, які майбутня мати може засвоїти від своїх батьків: "Перш ніж заводити дітей, треба міцно стояти на ногах у матеріальному та професійному відношенні"; "Ти сама ще дитина; як же ти можеш виховувати дітей?"; "Ти - егоїстка, а мати повинна вміти жертвувати усім заради дітей"; "Не квапся заводити дітей. Поживи у своє задоволення"... [4, с. 13]. Зрозуміло, всі описані директиви даються батьками з добрими намірами. Але слід відзначити, що вони негативно впливають на установку та бажання мати дітей.

Мері та Роберт Гулдінгі, представники транзакційного аналізу, визначають такі вислови як зворотні приписи-повідомлення батьківського его-стану Родитель, які можуть обмежувати, і якщо сприймаються дитиною, то в подальшому заважають дорослішанню та розвитку гнучкості мислення. Зворотні приписи включають в себе «драйвери», сформовані Тайбі Калером: «будь сильним», «старайся», «роби все відмінно», «поспішай» і «радує мене». Все це, зрозуміло, неможливо виконати. Мері Гулдінг додала до цього списку ще парний припис: «не будь»: «будь обережним» [1, с. 28].

Взаємодія з власною матір'ю розпочинається ще з внутрішньоутробного періоду розвитку та продовжується практично впродовж всього життя жінки. Найбільш значимим є дитячий і ранній підлітковий вік, тому що цей період життя сам по собі є сенситивним для формування базових основ особистості та стосунків зі світом.

В ігровій діяльності та сюжетно-рольових іграх типу "доньки-матері" відбувається конкретизація та розвиток деяких компонентів материнської сфери. Спочатку виникають сюжетно-відображувальні дії (годування ляльки, заколисування), а пізніше - прийняття на себе ролі матері [4, с.14].

Наступним кроком у формуванні досвіду взаємодії з немовлям є етап няньчання (пестування). Результатом такого досвіду є, окрім освоєння деяких навичок поведінки з дитиною, також і появи інтересу та позитивно-емоційного ставлення до неї.

Етап няньчання, за Г.Г. Філіпповою, має досить чіткі вікові обмеження. Він розпочинається приблизно з 4-5 років, коли у дитини добре розвинута сюжетно-рольова гра, та закінчується до початку статевого дозрівання. Найбільш сенситивним є вік від 6 до 10 років. Взаємодія з немовлям є джерелом сильних вражень і задоволення. Емоції, які яскраво проявляє немовля при спілкуванні, ініціатива дитини, яка необмежена виховними функціями (як у дорослих), щирий емоційний відгук у взаємодії, при грі, можливість здійснити з реальним об'єктом засвоєні в сюжетно-рольовій грі дії та переживання, створюють прекрасні умови для закріплення на немовляті всіх сформованих раніше компонентів материнської сфери. Слід зазначити також, що у дітей старшого дошкільного віку розвиток сюжетно-рольової гри характеризується зсувом інтересу від умовних іграшок до конкретних. Таким чином, немовля "влучає точно в ціль" щодо всіх сторін психічного розвитку дитини.

Це підтверджується кроскультурними дослідженнями у культурах, де як няньок використовують дітей віком 6-9 років, коли їм довіряють шестимісячних немовлят. Найбільш цікава послідовність введення старшої дитини в контакт із молодшою. У перші дні та тижні в більшості випадків у матері з немовлям обмежений контакт з іншими членами родини. Останнім або взагалі заборонено наближатися та торкатися дитини, або допускається

обмежений тактильний і емоційний контакт. Коли в немовляти з'являються емоційні реакції на дорослих, старші діти активно залучаються до емоційного контакту та ігор з дитиною. Трохи пізніше їм довіряють забавляти та заспокоювати немовля. Описи Мід, Неггутта, Вейснера, Галлімора, Стренгланца та Неш свідчать, що протягом перших шести місяців основне забезпечення потреб немовляти здійснює мати, а 6-9-літні няньки поступово переходять з ігор і взаємодії до нагляду за ним і приймають активну участь у вихованні немовляти [4, с.14].

У дітей підліткового віку інтереси зміщуються в бік інтимно-особистісного спілкування з однолітками та пізнавальної діяльності, а пізніше - в бік статевого розвитку. Однак саме цих дітей вважають уже здатними до самостійності та відповідальності при догляді за немовлям. Без попереднього закріплення емоційного ставлення до немовляти та у випадках неадекватного їхнім віковим інтересам перерозподілу материнських функцій, у підлітків формується ставлення до немовляти як до тягаря [4, с.14]. Якщо до закінчення етапу няньчання досвіду взаємодії з немовлям не було, то часто виникає страх, тому що підлітки, а тим більше дорослі оцінюють наявний у них досвід як недостатній для взаємодії з маленькою дитиною. Це перше враження коригується у випадку подальшої участі у догляді за немовлям, однак жінки його дуже добре пам'ятають. Страх поступово зникає тільки при досвіді взаємодії з власною дитиною. А повне випадання досвіду няньчання до статевого дозрівання може призвести до сприйняття ситуації взаємодії дорослого з немовлям як неприродної, неприємної, а емоції, що виражають дорослі, особливості їхнього мовного спілкування з немовлям сприймаються як недоречні. Поведінка та вигляд немовляти не викликають ніяких позитивних емоцій, немає прагнення до контакту з ним.

Таким чином, правильна послідовність і зміст етапу няньчання забезпечують сприятливий розвиток усіх компонентів материнської сфери.

В останні роки в центрі уваги дослідників перебуває феномен прихильності матері та дитини. В рамках етологічного напрямку досліджень прихильність розглядається як природжений біопсихічний механізм, зміст якого полягає в підтримці взаємодії між матір'ю та дитиною, необхідної для виживання та нормального розвитку дитини. Першим кроком до прихильності є встановлення зв'язку протягом перших 36 годин після народження.

Дослідження М. Майна, Р. Голдвіна підтвердило наявність тенденції у матерів, яких самих зневажали в дитинстві, також відштовхувати власну дитину. Автори виявили зв'язок між уявленням особи про свою матір і відштовхуванням власної дитини опосередкованими специфічними перекручуваннями когнітивних процесів. Спостерігається "захисне перекручування" в пам'яті матерів, яких самих відштовхували власні матері в дитинстві. Воно актуалізує "внутрішню робочу модель", яка визначає відносини з власною дитиною [2, с.127]. Якість зв'язку матері з донькою та його вплив на материнську сферу жінки визначається, окрім прихильності, стилем їхнього емоційного спілкування, участю матері в емоційному житті доньки. Досить стійко передається від матері до доньки адекватний стиль емоційного супроводу [4, с.14].

На відміну від етологів, психоаналітично-орієнтовані дослідники змістили фокус своїх інтересів на період вагітності. Вони сконцентрували увагу на значенні формування образів дитини в уяві майбутньої матері для прийняття нею своєї дитини [4, с.14]. Ролі фантазій вагітних присвячені дослідження К. Бонет, С. Лебовічі, Д. Пінес. У двотомній праці "Психологія жінки" Олена Дойч уперше висловила припущення про вплив на протікання вагітності власного ембріонального досвіду жінки [8, с. 22]. У сімдесяті роки італійський психоаналітик С. Фанті обґрунтував існування ембріональної стадії психічного розвитку людини [4, с.14]. Ця концепція дала можливість, по-перше, зв'язати всі наступні стадії зі спільним джерелом і, по-друге, висунути ідею про те, що жінка, завагітнівши, "згадує" та відтворює на органічному рівні свій стан як плоду, а на психологічному - стан своєї матері [8, с. 22].

С. Фанті, М. Марконе та інші представники мікропсихоаналізу також вважають, що початок розвитку майбутнього ставленням матері до її дитини закладається ще

внутрішньоутробно на основі перших емоційних конфліктів матері з плодом і продовжується в дитинстві. Під час вагітності жінка актуалізує емоційний досвід, який і впливає на зміст її власного материнства. Це підтверджують кроскультурні дослідження. Зокрема, Левайн стверджує, що в африканських народів немовля день і ніч "прив'язане" до тіла матері. "На плач немовляти реагують швидко, тому дитина плаче рідко. Годують немовля відразу, як тільки воно починає плакати" [6, С. 175]. Отже, постійний фізичний і психологічний контакт з дитиною дозволяє матері точно та швидко визначати стан та потреби немовляти.

К.Г. Юнгом було введено поняття «внутрішня дитина» («божественна дитина») і визначено його як міфологічний та ірраціональний символ, що не зводиться до індивідуального досвіду. Розвиваючи ідеї аналітичної психології, І.В. Шевцова використовує поняття «діалог з внутрішньою дитиною» як сукупність прийомів актуалізації та заліковування дитячих травм і переживань, при цьому обмежує його рамками психотерапії, надаючи характер штучно запущеного процесу [7, с.22]. Методологія діалогічного підходу передбачає розгляд «внутрішньої дитини» як прояву певної смислової позиції, як суб'єкта спілкування та обігу, який розвивається.

У зв'язку з цим найбільш адекватним в рамках даної роботи підходить визначення І. В. Заусенко, що розуміє під «внутрішньою дитиною» багаторівневу афективно-когнітивну систему, яка формується в дитинстві, функціонує в теперішньому дорослої людини і детермінує її майбутнє та особистісний ріст.

Виходить, що якщо в перинатальний період існує діалог двох, а точніше, монологізований діалог матері з «внутрішньою дитиною», то після народження в нього «вплітається» голос реальної дитини як «свій-чужий» голос, який поступово інтеріорізується («монологізується») і вбудовується в структуру самосвідомості жінки. Тим самим відкривається новий етап у розвитку її внутрішнього діалогу, який може бути одномоментно представлений на двох рівнях. На рівні інтрапсихічному - у векторі переживання жінкою себе, своєї реальної дитини і «внутрішньої дитини» як досвіду власного минулого дитинства, на рівні інтерпсихічному – у векторі її соціальної взаємодії [3, с.66].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Узагальнюючи всі теорії формування материнської сфери, описані вище, можна виділити наступні фактори формування: дитячий досвід взаємодії з власною матір'ю, сімейна модель батьків, дитячий досвід гри, дитячий досвід взаємодії з маленькими дітьми, низький або достатній матеріальний стан та культурний рівень сім'ї, глибокі внутрішні конфлікти, що заклалися ще в дитинстві, типові соціокультурні установки, власна вагітність та досвід материнства.

В подальшому дослідження має на меті теоретично та практично визначити конструктивні та деструктивні чинники формування світосприйняття жінки та власного «я-образу».

Список використаних джерел

1. Гулдинг М. Психотерапия нового решения. Теория и практика / М. Гулдинг, Р. Гулдинг – М.: Независимая фирма «Клас», 1997 – 288с.
2. Колпакова М.Ю. Особенности психологической работы с матерями-«отказницами» / М.Ю. Колпакова // Московский психотерапевтический журнал. – 1999. - №1. – с.127-154.
3. Минюрова С.А. Диалогический подход к анализу смыслового переживания материнства / С.А. Минюрова, Е.А. Тетерлева // Вопросы психологи – 2003 – №4 – с.63-74.
4. Проскурняк О.П. Чинники та етапи становлення материнства / О.П. Проскурняк // Практична психологія та соціальна робота. – №3. – 2007. – с.13-16.
5. Филиппова Г. Г. Психология материнства: Учебное пособие / Г. Г. Филиппова. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. - 240 с.
6. Фрейд З. Массовая психология и анализ человеческого «Я»// Я и оно. Хрестоматия по истории психологии/ ред. Гальперина П.Я., Ждан А.Н. – М., 1980. – с.170-192.

7. Шевцова И.В. Диалоги с внутренним ребенком // Психологическая газета. – 2000. – №10. – С.22-25.
8. Шмурак Ю.И. Пренатальная общность / Ю.И. Шмурак // Человек. – 1993. – №6. – С. 22-37.

References

1. Guldyng M. Psyhoterapyja novogo reshenuja. Teoryja y praktyka / M. Guldyng, R. Guldyng – M.: Nezavysymaja fyрма «Klas», 1997 – 288s.
2. Kolpakova M.Ju. Osobennosty psihologicheskoy raboty s materjamy-«otkaznycamy» / M.Ju. Kolpakova // Moskovskij psihoterapevticheskyj zhurnal. – 1999. – №1. – s.127-154.
3. Minjurova S.A. Dialogicheskij podhod k analizu smyslovogo perezhivanija materinstva / S.A. Minjurova, E.A. Teterleva // Voprosy psihologii – 2003 – №4 – S.63-74.
4. Proskurnjak O.P. Chynnyky ta etapy stanovlennja materynstva / O.P. Proskurnjak // Praktychna psihologija ta social'na robota. – №3. – 2007. – s. 13-16.
5. Filippova G. G. Psihologija materinstva: Uchebnoe posobie / G. G. Filippova. – M.: Izd-vo Instituta Psihoterapii, 2002. - 240 s.
6. Frejd Z. Massovaja psihologija i analiz chelovecheskogo «Ja»// Ja i ono. Hrestomatija po istorii psihologii/ red. Gal'perina P.Ja., Zhdan A.N. – M., 1980. – S.170-192.
7. Shevcova I.V. Dialogi s vnutrennim rebenkom // Psihologicheskaja gazeta. – 2000. – №10. – S. 22-25.
8. Shmurak Ju.I. Prenatal'naja obshhnost' / Ju.I. Shmurak // Chelovek. – 1993. – №6. – S. 22-37.

Резюме. С учетом современных научных исследований психологии материнство изучается в аспекте удовлетворенности женщиной своей материнской ролью, личностной и гендерной идентификацией. На формирование материнства влияет большое количество факторов.

Ключевые слова: материнство, семья, отношения, феномен привязанности матери к ребенку.

Summary. Given the current research studied the psychology of motherhood in terms of satisfaction with her parent role, personality and gender identity. The large number of factors affects on formation of motherhood.

Key words: motherhood, family, relationships, the phenomenon of attachment mother to child.

УДК 159.955-057.87

О.С. СОЗОНЮК

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА

З урахуванням сучасних наукових досліджень у статті викладено результати теоретичного та методологічного вивчення проблеми розвитку психологічної культури педагогів, здійснено аналіз взаємозв'язку професійної діяльності та особистості педагога.

Ключові слова: особистість, психологічна культура, особистісно зорієнтоване спілкування, особистісно-орієнтовані технології навчання, соціалізація особистості.

Постановка проблеми. Аналіз наукової літератури з психології і педагогіки дає змогу констатувати, що нині ще не існує усталеного визначення феномену психологічної культури вчителя, проте згадана проблема певним чином цікавила багатьох вчених. За результатами аналізу наукових праць маємо змогу з'ясувати сутність поняття “психологічна культура

З М І С Т

Передмова	3
Павелків Р.В. Когнітивно-ціннісні та емоційні аспекти розвитку моральної сфери у молодшому шкільному віці.....	4
Анпілова Д.В. Актуальні проблеми психодіагностики конкурентної взаємодії і конкурентоздатності: аналіз західних та вітчизняних доробок.....	10
Безлюдна В.І., Корчакова Н.В. Знуцання як вияв агресивних тенденцій у дитячих спільнотах.....	16
Богач О.В. Гендерні особливості вибору стратегій поведінки в конфліктах студентами.....	22
Вем'ян В.Г., Тер-Ованес'ян В.Г. Дуальна форма професійної освіти як умова ефективного рішення завдань модернізації освіти.....	29
Волошин Т.Б. Порівняльна характеристика психоемоційного стану батьків дітей з аутизмом, що проживають в зоні ато та в інших регіонах України.....	33
Воробйов А.М. Вплив розвитку рефлексії на особистісне та професійне становлення майбутніх психологів.....	38
Гоцуляк Н.Є. Теоретичні аспекти формування креативних здібностей підлітків та підходи до них.....	43
Кіян Л.В. Особливості методів діагностики комунікативної компетентності майбутніх психологів.....	47
Корчакова Н.В. Індивідуальні та гендерні особливості розвитку просоціальності.....	52
Кулаков Р.С. Формування професійних домагань старшокласників у процесі вибору майбутньої професії.....	59
Кулакова Л.М. Особливості психологічного супроводу морального виховання молодших школярів в умовах навчальної діяльності.....	66
Луцик Г.О. Підготовка майбутніх психологів до роботи з девіантними підлітками: психолого-педагогічний аспект.....	74
Лушина Т.О. Проблема розуміння основи психологічної структури професійного самосвідомлення у студентів сучасного технічного університету.....	79
Можаровська Т.В. Проблеми ціннісного наповнення екологічної свідомості особистості підліткового віку з неповної сім'ї.....	85
Назаревич В.В., Борейчук І.О. Застосування арт-терапевтичних методів в психологічному консультуванні.....	91
Назарець Л.М. Сімейні конфлікти типу «батьки-діти» як соціально-психологічна проблема.....	97
Одолінський В.Г. Частковий аналіз інструментальної складової життєвого планування.....	102
Осипчук О.П. Вчинок як компонент системи морального становлення особистості школяра.....	106
Павелків В.Р. Молодіжна субкультура та її вплив на процес ідентифікації особистості.....	112
Піонтковська Д.В. Психологічні основи гармонізації розвитку національної ідентичності у студентів.....	118
Романкова Л.М. Науково-методичне забезпечення виховного процесу у вищій школі.....	124
Савенко Д.О. Аналіз феномену материнства у науково-прикладних дослідженнях.....	130
Созонюк О.С. Теоретико-методологічні проблеми розвитку психологічної культури педагога.....	134

Цуканова М.С. Вплив режиму соціальної ізоляції на протікання психічних станів засуджених підлітків.....	141
Яцюк Н.О. Психологічний аналіз механізмів моральної саморегуляції.....	148
<i>Відомості про авторів</i>	156

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 5

Заснований у 2013 р.

Редактор збірника **Павелків Р.В.**
Відповідальний за підготовку збірника до видання **Безлюдна В.І.**
Технічний редактор **Суходольський В.І.**
Комп'ютерна верстка **Осипчук О.П.**

Здано до набору 14.12.2015 р. Підписано до друку 06.12.2013 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Замовлення № 27042015 Наклад 100

Адреса: 33000 м. Рівне, вул. Ст. Бандери, 20
e-mail: dokacentr@mail.ru

Видавництво ТзОВ "Дока центр"
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
Серія РВ № 54 від 09.09.2011

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 5. – Рівне:
РДГУ, 2015. – 157 с.**

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної науки.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК 316.627:159.9

ББК 88